

Gebouwen Keppelsche onder sloophamer

LOT OUDSTE GIETERIJ DEFINITIEF BEZEGELD

Het kon niet uitblijven. Het historische fabriekscomplex van de voormalige 'Keppelsche IJzergieterij', dat twee jaar geleden al goeddeels werd ontmanteld, is vrijgegeven voor de sloop. De finale van dit treurspel lijkt onafwendbaar. Pogingen om, in het Oostgelderse Laag Keppel, nog iets te redden van de oudste gieterij van Nederland zijn op niets uitgelopen.

Het ambtelijk advies voor de slooiaanvraag van dit failliete 'werkende museum' is positief. Niets lijkt daarom de vereiste sloopvergunning van het ministerie van WVC meer in de weg te staan. Op de vrijkomende plaats aan de Oude IJssel zullen, ten bate van de schuldeisers, ongeveer 30 riante landhuizen worden gebouwd.

Het doek over de uit 1794 daterende Keppelsche viel feitelijk al in maart 1984, toen de complete inventaris op last van de curator onder de hamer kwam (zie mei-nummer Heemschut 1984, nr. 5, bladzij 106, en juli/augustus-nummer 7/8, pag. 145). Zonder die inventaris was sprake van een dusdanige onttakeling, dat niet meer van een werkend museum kon worden gesproken. Het Openluchtmuseum in Arnhem wist op de veiling – met in allerijl verstrekt overheids-geld – nog twee kavels met historische malen en modellen te redden, het overige van de waardevolle inventaris ging naar souvenirjagers of de schroothandel. De datum van de veiling viel – hoe schrijnend – ongeveer vier maanden nadat het complex op de monumentenlijst was geplaatst en op dezelfde dag, dat Gedeputeerde Staten van Gelderland zouden beslissen over het provinciaal aandeel in de steunverlening (jaarlijks f 50.000 in de exploitatie en f 55.000 als eenmalige bijdrage). Pogingen om de roerende goederen vooraf onderhands aan te kopen mislukten, omdat de toegezegde f 100.000,- van het ministerie van WVC pas op de dag van de veiling beschikbaar bleek en toen was het te laat.

STROHALM

De ambachtelijke museumfunctie was de laatste strohalm voor de Keppelsche IJzergieterij. Deze kon het als kleinschalig bedrijf, met een gedeeltelijk 19e eeuwse productiewijze, economisch niet bolwerken tegen de modernere en efficiëntere werkende concurrentie. Doordat museum en bedrijfsmatig gedeelte onlosmakelijk met elkaar

verbonden waren werd de museale functie meegesleept in het faillissement van het bedrijf. Een overheidskrediet van f 700.000,- – om museum en werkgelegenheid voor 30 mensen te behouden – bleek te weinig om het onheil te keren. De schulden lagen begin 1984 al boven de 2½ miljoen.

Twee elkaar opvolgende stichtingen slaagden er met hun plannen niet in om de kloof 'aanvaardbaar' voor de schuldeisers te overbruggen. Men was er telkens bijna, maar net niet helemaal.

Het idealisme van de redders heeft het moeten afleggen tegen de meer zakelijke wijze van cliënteel-behartiging van de curator. Die maakte bijvoorbeeld een arob-producere aanhangig omdat hij plaatsing op de monumentenlijst als een belemmering zag bij de verkoop van het gebouwencomplex. Ten behoeve van de schuldeisers moest 'vrij' worden opgeleverd.

Hoewel hij zelf een flink aandeel in de ontluistering heeft gehad constateerde curator *mr. Winters*, dat, na de veiling van de inventaris, geen sprake meer was van een monument. De ambtelijke adviezen lijken hem daarin thans gelijk te geven. De basis voor een werkend museum is aan de Keppelsche ontvallen, de 'uitgeklede' opstallen hebben officieel inderdaad geen monumentale waarde meer.

VRAAGTEKENS

Achteraf kunnen vraagtekens gezet worden achter de wijze waarop de reddingsoperatie verlopen is en: is mislukt. Er zijn talrijke kansen gemist en de Rijksoverheid (WVC en Economische Zaken) is financieel behoorlijk het schip ingegaan. Maar, om de curator als enige zondebok aan te wijzen voor het teloor gaan van dit unieke industriële monument is onzin. Met een betere coördinatie tussen alle belangengroepen en een slagvaardiger beleid van overheidswege was het waarschijnlijk nooit tot veiling en sloop gekomen.

Zo liep de communicatie tussen de departementen en de werkers in het veld bepaald niet volgens het boekje en dat is dan zacht gezegd. Ondanks de onophoudelijke publicatiestroom in de regionale pers en de noodsignalen van het Arnheems Openluchtmuseum bleek bijvoorbeeld de Rijksdienst voor de Monumentenzorg totaal niet op de hoogte van de fatale ontwikkelingen. Door

Zo zal het nooit meer zijn. De vormen worden hier nog op ouderwetse wijze volgegoten. (Foto: Henk Westerveld, Aalten)

de veiling leek de dienst zelfs totaal overrompeld, hoewel de datum ettelijke keren was uitgesteld en de uiteindelijke verkoopdag zeker anderhalve week tevoren bekend was. Maar ook de bij deze zaak betrokken bestuurders bleken niet tijdig of volledig door hun medewerkers te zijn ingeseind. Het reeds gememoreerde feit dat Gedeputeerde Staten van Gelderland in hun mid-dagvergadering van 13 maart 1984 zouden beslissen over een subsidie van f 50.000 in de exploitatie doet 'lachwekkend' aan, omdat 's ochtends via de veiling de basis aan die subsidie ontviel. Het punt werd 's mid-dags dan ook ijlings van de agenda afgevoerd.

Weinig consistent en verheffend was ook de wijze waarop de departementen (WVC en Economische Zaken) hun wensen opschroefden in de aankooponderhandelingen rond de gieterij. Gedeputeerde Staten van Gelderland en het gemeentebestuur van Hummelo en Keppel kwamen, in hun steunvoornemens, voor telkens nieuwe verrassingen te staan. Vooral toen, met het oog op de 'revival'-plannen voor een afgeslankte Keppelsche (nog maar 10 werknemers), plotseling allerlei eisen gesteld werden aan de museale ontwikkeling en aan de dekking van eventuele hieruit voortvloeiende exploitatie-verliezen. Achteraf beschouwd mis-schien best begrijpelijk, maar de curator, die tot dan de veiling al ettelijke keren had uitgesteld, werd dit zig-zaggen beu. Hij vond dat hij al genoeg geduld had betracht en besloot de openbare verkoop door te zetten.

De Keppelsche IJzergieterij, feitelijk het laatste bolwerk van de ooit bloeiende ijzer-industrie aan de Oude IJssel, heeft precies één zomerseizoen als werkend museum dienst gedaan. Toen rond Pasen 1982 werd proefgedraaid was sprake van een ware invasie van bezoekers, maar liefst 2000 belangstellenden kwamen een kijkje nemen.

Daarna werd het alleen op de veilingdag in de Gouden Karper nog eens vergelijkbaar druk.

HERBOUW

Na de veiling bestond in Doetinchem, waar men de Veldink-mölle wil herbouwen, interesse voor de door waterkracht aangedreven blaasbalgen en andere nog niet verwijderde onderdelen uit de gieterij. Het herbouwplan voor de Veldink-watermolen zou dan moeten worden omgebogen in de richting van een op waterkracht werkende ijzermolen. In historische zin is dit een stapje verder dan oorspronkelijk de bedoeling was. In de Doetinchemse buurtschap Rekhem, dicht bij de plaats waar de watermolen gereconstrueerd moet worden, heeft namelijk de voorganger van de Keppelse IJzergieterij gestaan. Dit eerste hoogovenbedrijf van Nederland was de in 1689 door *Josias Olmius* gestichte ijzermolen aan de Bielheimerbeek.

In 1794 werd deze molen verplaatst naar een meer geschikte locatie aan de Oude IJssel in Laag Keppel en dat werd het begin van de Keppelse IJzergieterij. De vraag is of de Doetinchemse plannen (zie Heemschut-nr. 11/12, nov./dec. 1985) niet ingehaald worden door de recente sloopvoornemens in Laag Keppel.

Nu afbraak van de ijzergieterij onontkoombaar lijkt en er weinig schot zit in de Doetinchemse herbouwplannen kan men op beide plaatsen weleens met lege handen blijven zitten.

Rob Lureman

Documentatie: Heemschutnrs. 2 (februari '84), 5 (mei '84), 7/8 (augustus '84), 'Nabeschouwing op de reddingsactie van de Keppelse IJzergieterij' door *J. H. van Linge* en *R. S. R. de Ruiter*, historisch archief dagblad De Gelderlander/Doetinchem, persoonlijk archief auteur.

Hergebruik oude stationsgebouwen

WEERWOORD SPOORWEGEN

Ir. C. Douma, chef afd. Gebouwen, Stedebouw en Vormgeving NS is teleurgesteld over de door ons geïroniseerde 'welwillendheid' van de Spoorwegen waar het de herbestemming van karakteristieke oude stationsgebouwen betreft. Hij doelt met name op het station van Echt, waarover wij in het februari-nummer schreven.

Hij had graag de gelegenheid gekregen het beleid van NS toe te lichten en het beeld over dit beleid te corrigeren.

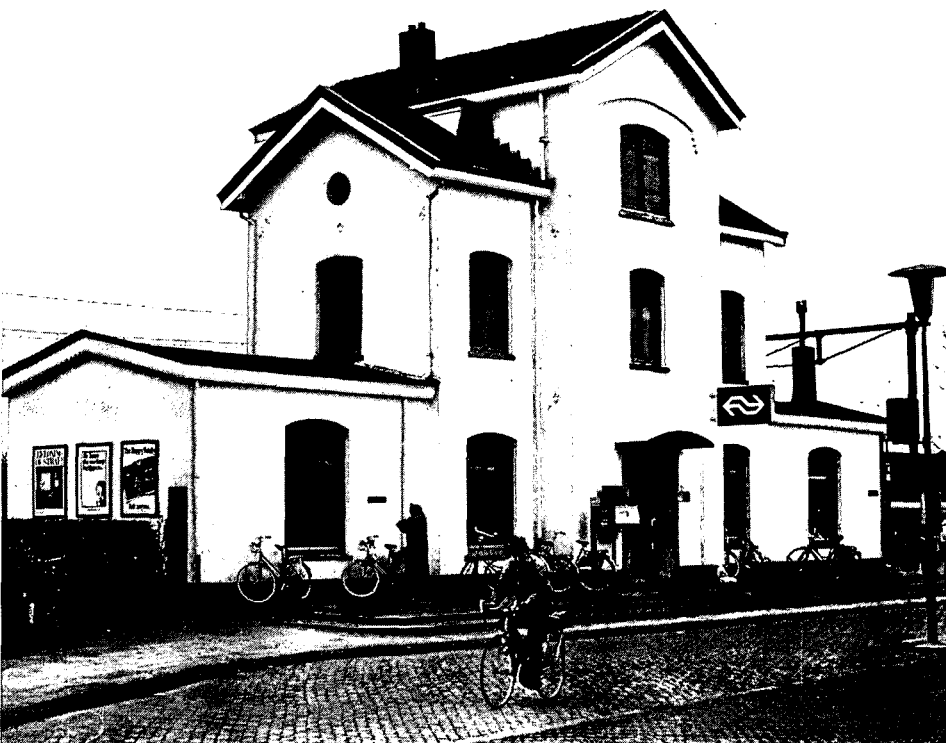
In het februari-nummer laakten wij de ogenschijnlijk door NS opgegeven 'rücksichtloze' houding t.a.v. oude stations. Douma, die graag prat gaat op zijn beschermende houding zou eigenlijk niets liever willen dan sloop van het markante Waterstaatsstation van Echt, zo schreven we. En wij citeerden de technisch adviseur van Heemschut Limburg Merks, dat 'Douma waarschijnlijk zijn mening zou herzien op het moment, dat zich een goede oplossing voor behoud en hergebruik zou voordoen.' Graag geven we Douma alsnog de gelegenheid het NS-beleid ter zake uiteen te zetten. Een beleid dat zijns inziens leidt tot vele succesvolle gevallen aan behoud en evenzo vele mislukkingen. Daarbij zal, aldus Douma blijken dat Echt slechts één geval in een lange reeks is.

DOUMA AAN HET WOORD:

Vooropgesteld moet worden dat bij NS na de drastische 'moderniseringswoede' uit de 60-er en 70-er jaren onmiskenbaar een herbezinning heeft plaats gevonden. Vanuit het besef dat sloop van een nog deugdelijk gebouw kapitaalvernietiging betekent, maar méér nog vanuit het inzicht dat een gebouw cultuur-historische of beeldbepalende betekenis kan hebben – òók indien het geen hoge architectonische waarde bezit of op de groeiende lijst van officieel beschermde NS-monumenten is opgenomen – is een genuanceerd beleid ontstaan, dat het beste gekenschetst wordt door de stelling: 'nieuw is

niet altijd beter, oud is niet altijd waardevol'. Bij die herbezinning spelen de aspecten *bedrijfspresentatie, vervoersomvang, gebruikswaarde, huisvesting personeel, cultuurhistorische waarden en financieel economische overwegingen* allen een rol. Dit houdt in dat in sommige gevallen een schamel, haveloos station (Zaandam, Gouda) dan wel een te klein station (Assen) met een groeiend aantal reizigers onverbiddeijk moet plaatsmaken voor een royaal, modern en representatief ontvangstgebouw, maar dat omgekeerd soms zeer grote, doch grotendeels overtollige en leegstaande gebouwen – met zeer veel onderhoud – kunnen volstaan met een vervangendeabri, ténzij

Station te Echt. (Foto Jan Paul Kuit)

Heemschut-evenementen

16 augustus:

Provinciale ledenexcursie Limburg (Midden-Limburg)

6 september:

Provinciale ledenexcursie Noord-Brabant (Tilburg).

13 september:

Landelijke Heemschutdag (Utrecht)

20 of 27 sept:

Provinciale ledenexcursie Zeeland (Sluis).

27 september:

Provinciale ledenexcursie Groningen (bustocht).

4 oktober:

Provinciale ledenexcursie Friesland (Leeuwarden).

7 november:

Symposium 'Overheid en burger in de monumentenbescherming' in Den Haag.